

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

יציא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תקס"ח

בסעודה שלישית פרשת פנחס תשס"ט לפ"ק

בקעמפ מתיבתא נחלת יעקב וויען - לאק שעלדריק

ביעקב, על כן לא הרגו. ולכן היו השבטים מכזים את פנחס שלא הגיע למדינה זו, ואמרו 'הראיתם', משה רבינו לא ראה רק הוא, ואין זה אלא מצד פחיתות ערכו שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה. אבל הכתוב בא ויחסו 'אחר אהרן', שסיבת הדבר שראה הוא משום שנכנסו בו נשמות נדב ואביהוא, והוא נעשה כעת בן אהרן, והוצרך לתקן חטאם שהורו הלכה בפני רבן, ולכן הוצרך הוא לעשותו. וראה מעשה, שראה מה שנתעברו בו נשמות נדב ואביהוא, וניכר הלכה, כי בכגון דא יש להורות הלכה גם כנגד הרב.

וזהו שאמר הכתוב, וירא פנחס בן אלעזר, ותקשה לך הלא היה גדול מאד בצדקתו, ואיך בא לפניו דבר כזה שיראה חטא נגד עיניו. ולזה אמר כי נעשה או גם 'בן אהרן', שנתעברו בו נשמות נדב ואביהוא כדי לתקן פגמם, ולכן הסיבו מן השמים שיראה החטא, כדי שיוכל לפגוע בהם, ויתוקן חטאם של נדב ואביהוא.

והנה כחתם סופר בפרשתנו (קל"ג): כתב, פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, ולא הזכיר יעקב, מפני שהתפלל בסודם אל תבוא נפשי (בראשית מ"ט-ו), וברש"י ובסודם זה מעשה זמיר, כשנתקבצו שבטו של שמעון להביא את המדינית וכו', אל יזכר שמי בדבר, שנאמר זמיר בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני, ולא כתב בן יעקב ע"כ. והענין כי פנחס גימטריא יצחק, ולקח רמ"ח גמטריא אברהם, אבל זכות יעקב לא צירף, כי אברהם יצחק יעקב גמטריא לח"ם, אם תחשוב מ"ם סתומה שש מאות בחשבון מנצפ"ך, ושנותיהם קע"ה ק"פ קמ"ז גמטריא בש"ר, ושבעים בני יעקב גמטריא י"ז, הרי קדושת לחם בשר ויין, וגזרו על מומתא פתם ויינם ובשר זבחי אלהיהן משום ולקחת מבתותיו (שבת ז':), ועכשיו נכשלו בשלשם, על כן לא הזכירו זכות אבות בשלימות ע"כ.

ויש לומר עוד בהא דפנחס לקח רמ"ח בידו, בגמטריא אברהם. ונראה דהנה כבר ביארנו במקום אחר (עיי' שמן ראש ח"ט פ' פנחס רצ"ג). בהא דאמרו (ובחיים קא): לא נתבהן פנחס עד שהרגו זמיר, דכתוב והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם (כה"ג). דלכאורה יש להבין, הלא כל שכר הוא מדה כנגד מדה, והלא מדרתו של אהרן, אהב שלום ורוף שלום אוהב את הבריות וכו' (אבות א"ב), וכהניגס המה מסיירא דחסד כידוע, וכאן עשה פנחס מעשה של גבורה היפוך מדרת החסד, ולמה זכה עבור זה לכהונה.

אך המתבונן במעשה של פנחס יראה כי לאמיתו עשה כזה חסד נפלא, ונחזי אגן כאשר יזימן חולה מסוכן וצריכין לעשות לו ניתוח באבר אחד כדי להציל חיותו, והרופא מזדרז לחתוך בכשר החי להציל את נפשו, וכי זהו אכזריות, אדרבה כאשר יאמר אחד שיש לרדם על בני אדם וכלי יחתכו בכשר החי, הוא האכזר, שאינו חש להציל נפש החולה. או כאשר עומד רוצח וכלי משחית של באמבע הוא בידו, ועומד מוכן להרוג בזה הרבה בני אדם, ויבא אחד ויהרגנו, אין זה אכזריות, אלא חסד גדול לכל העולם, שהעביר מזיק מן העולם והציל נפשות רבות, והוא הוא האוהב את הבריות האמתיות.

וכמו כן לעניינינו, כאשר עומד רשע לעשות חטא מופלג, ומבעור בזה חמת ה' להביא מגפה ח"ו בשונאי ישראל, והוא בא לסלק הנוק ההוא, לאבד אבר אחד מכלל ישראל כדי להציל הכלל כולו, זהו מעשה חסד. ולכן כאשר ראה פנחס מעשה זמיר, והבין כי עוד מעט יתחיל כאן מגפה, כאשר היה באמת שנפלו כ"ד אלף, והוא בא לעצור המגפה, וחבטן על גבי הרקע ואמר בשביל אלו יפלו כ"ד אלף, הוא הוא התלמיד האמתית של אהרן, אוהב שלום ואוהב את הבריות ולהיות נכלל בסמרא דחסד, ומגיע לו ברית כהונת עולם. - אך לא כל אחד מבין זאת, והם אמרו הראיתם בן פומי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה, ומצד זה הוא מושחת במדת אכזריות להרוג נשיא שבט מישראל, והוצרך הכתוב לייחסו אחר אהרן, כי מצד מדרת החסד שיש בו מאת אהרן, עשה מעשה זו.

והנה פנחס גימטריא יצחק, סמרא דגבורה, יצחק דינא קשיא (זה"ק ח"א קל"ז), ולעומת זה אברהם דרגיה חסד (שם ח"ג רלא). ואמר הכתוב כי פנחס בשעה שהלך לקנא קנאת ה', ויקח רמ"ח בידו, לקח מדרתו של אברהם שורש החסד, ובוה נכנס להרוג את זמיר, כי מעשיו אינו דין, אלא חסד על הכלל ישראל כולו יצא, ועל דרך שחוטכין אבר להורות כל הגוף, והשבטים ביוהו שמודרתו דין, עבור שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה, וייחסו הכתוב אחר אהרן, מדרת החסד, דרגא דכהן גדול.

וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו וגו' (כה"ז). ובגמרא (סנהדרין פב.) מה ראה, ראה מעשה ונוכר הלכה. אמר לו למשה, מקובלני ממך הבעול ארמית קנאין פוגעין בו, אמר לו קריינא דאגרתא אידו להו פרוונקא וכו' ע"ש. והכוונה דרקדקו חז"ל למה נאמר 'וירא', היה לו לכתוב ויקם פנחס מתוך העדה. - ובאמת יש להבין, איך משה רבינו לא עשה מעשה בעצמו, הא חכם לב יקח מצות. וגם להבין למה ייחסו הכתוב כאן, שהוא בן אהרן הכהן, וכי לא ידעין מי הוא פנחס בן אלעזר הכהן, ובשלמא להלן ייחסו הכתוב אחר אהרן (כה"א), ביאר רש"י שם, שהיו השבטים מכזים אותו וכו', לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן ע"ש. אבל לאיזה צורך ייחסו הכתוב כאן אחר אהרן.

ונראה דאיתא בוהר הק' בפרשתנו (ר"ז) דנשמותיהם של נדב ואביהוא נתעברו בפנחס במעשה דומיר, וזה שאמר הכתוב פנחס בן אלעזר, בן אהרן הכהן, שמתחלה היה בן אלעזר, נברו של אהרן, וכעת נעשה 'בן אהרן הכהן' ע"ש. ובתכלת מרדכי להמחשים ז"ל כתב, יהוה שביקש אלישע מאלהיו כשעלה בסעודה השמים, ויהי נא פי שנים ברוחך אלי (מלכים ב ב-ט). דגם הכה של נדב ואביהוא שנמצאו בו ברוחו יהיה עליו, ויהי נ"א פי שנים, ר"ת נ"ד אביהוא ע"ש. (וכן הוא גם בערות דבש (ח"א דרוש מ"ז). ועיי' שמן ראש (ח"י פ' פנחס רפב)).

ובתורת משה (פ' בלק קיח.) כתב לבאר מעם הדבר, שנכנסו בו או נשמות נדב ואביהוא, דאיתא בגמרא (עירובין סג.) רבי אלעזר אומר לא מתו בניו של אהרן אלא על שהורו הלכה בפני משה רבן. מאי דרוש, ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח (ויקרא א-י), אמרו אף על פי שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההרים ע"כ. והוצרכו לתקין על חטא זה. ופנחס תיקן זה שחורה גם כן הלכה בפני משה ואלעזר, אך היתה לאפרושי מאיסורא דשרי (שם). דאין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' (משלי כא-ל), כל מקום שיש חיולל השם אין חולקים כבוד לרב ע"ש.

ולכן כאשר ראה פנחס שנכנסו בו נשמות נדב ואביהוא, כדי לתקן חטאם שהורו הלכה בפני משה, הבין מזה שמוטל עליו לתקן חטא זה כעת, ולהורות הלכה בפני משה רבן. וזהו שאמר וירא פנחס בן אלעזר, ומה ראה, שהוא בן אהרן הכהן, שנעשה כעת בן אהרן, שיש בו נשמות נדב ואביהוא, ולכן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו.

והנה פנחס לא החזיק מובה לעצמו שוכה לקנא קנאת ה', ולהיותו יחידי מהכלל ישראל שראה מעשה ונוכר הלכה, שהשיג שלא בא לירי מדה זו מצד עצמו, אלא מכח קדושת הכלל ישראל, שהיו בוכים פתח אהל מועד (כה"ז). ובתרגום יונתן וקריין קריאת שמע ע"ש. שהיה כואב זאת לכולם, אלא נתעלמה מהן ההלכה, ולא היה להם האומץ להוציא מהכח אל הפועל, וכח קדושתם סיעו לפנחס שיוכל לעשות מה שעשה. והווי ויקם 'מתוך העדה', מכח קדושת העדה, שזכותם סיעו לו, ועל ידי זה ויקח רמח בידו. וכיון שלא נתגאה במעשיו, זכה להגנים הרבות שנעשו לו, כי אשכנן את דכא. ועל זה אמר ה', פנחס בן אלעזר השיב את חמתו מעל בני ישראל, בקנאו את קנאתי 'בתוכם', שלא החזיק המובה לעצמו, אלא ידע שמה שעלה בידו לקנא קנאת ה', הוא 'מתוכם', שבפנימיותם של ישראל כאבה נפשם על החילול השם, והם עצמם רצו לפגוע בו, אלא שנאנסו, ולכן יוכפר על בני ישראל, שעשה זאת מעונה והכנעה, ולא בא לירי התגאויות.

ובזה יתבאר מה שכתב רש"י, שהיו השבטים מכזים אותו, הראיתם בן פומי זה, שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן (סנהדרין פב.) ע"כ. דלכאורה לשון 'הראיתם' היא שפת יתר. ועוד מה יועיל ייחסו אחר אהרן, הלא גם הם ידעו זאת, ואף על פי כן היו מכזים אותו.

ונראה דהנה ידוע כי צדיקים גדולים מגודל קדושתם אינם רואים מעשה חטא על ישראל ע"כ. (ויסופר על הרה"ק רבי נחום ממשערטאביל ו"ע, שלא ראה אור הנר שהודלק בשבת. והסביר במאמר המשנה (עבודה זרה לה:.) חלב שחלבו עכו"ם, ואין ישראל רואו, היינו שאינו רואו כלל, כיון שהוא דבר איסור.) ובדאי שמישה רבינו היה במדינה זו. וכיון דקנאין פוגעין בו הוא רק כשראוהו בשעת מעשה, ומשה לא היה רואה, ולא הביט אן

ובזה יתבאר מה שניתן לו בשכרו, לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום (כה-יב). ובתרגומו יונתן ואעבדיניה מלאך קיים, וידיד לעלמא למבשרא גאולתא כסוף יומיא ע"כ. ולבאורה יש להבין, הלא כל שכר הוא מדה במדה, ולמה נתן לו שכרו בדבר זה שנעשה מלאך קיימא, אשר פנחם זהו אליהו (רש"י בבא מציעא קד:), שתעודתו לבשר בשורות מובנות ישועות ונחמות. וגם מהו הצורך למעלה בעוד מלאך יחיד, אשר חרתן נבטם אלפים ורבבות, ומה יתרון למעלה שניתוסף עוד מלאך.

ונראה כי הכתוב אומר, ויתהלך תוך את האלקים ואינו כי לקח אותו אלקים (בראשית ה-כד). ובתרגומו יונתן וסליק לרקיע במימר קדם ה', וקרא שמיא מטטרון ספרא רבא ע"כ. ואמרו חז"ל (חגיגה טו) שיושב וכותב וכוונתיהן של ישראל ע"ש. והענין הוא, דמצינו ביום הכיפורים, וכל אדם לא יהיה באהל מועד כבואו לכפר בקדש (ויקרא טו-ז). ואותו כתום (מנחות קמ:), בשם הירושלמי (יומא ה-ב) דאפילו מלאכים שנאמר בהם ודמות פניהם פני אדם (חוקאל א-ע"ב).

והנה במדרש רבה (שם בא-יב) הקשו על הכהן גדול בעצמו, אך היה יכול ליכנס לקדש הקדשים, הלא כתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד, וכהן גדול לא אדם היה. אלא כההוא דאמר רבי פנחס בשעה שהיה רוח הקודש שרוי עליו היו פניו כעפרות כלפידים עליו, הלא הוא דכתיב (מלאכי ב-ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' כי מלאך ה' צבאות הוא ע"כ. והקשה הר"ק מזה"ל מבעלזא ז"ע, הלא רבי אבהו עצמו משני שם שהיה הזקן שנכנס עם שמעון הצדיק הקב"ה בעצמו, כי אפילו מלאך לא יכול להיות שם, ואך משני כאן על הכהן גדול שהיה מלאך. ותירץ כי המעם אשר מלאך לא היה שם באהל מועד, משום דמלאך אשר נברא מתלתו מלאך אינו יכול להמליץ כל כך טוב על ישראל, כי אינו מבין ההרפתקאות וההכרחיות שאדם צריך להכריח את עצמו לעבוד את הש"ת, ואינו יודע עד כמה בוער היצר הרע באדם. אבל כשנעשה מאדם מלאך, הוא יודע הכל ויכול להמליץ טוב. ולכן הכהן גדול שנעשה מאדם מלאך, הוא גדול יותר מן המלאך, ומותר לו להיות שמה ודפח"ח ושי"י. (ועיין בשמן ראש ח"ז פ' תצוה קסו). ולכן המלאך שכותב וכוונתהן של ישראל, הוא תוך, שנתהפך מאדם למלאך, הוא יוכל להשיג העבודה הקשה שמוטל על ישראל קרוץ מחומר, ויצר הרע השוכן בקרבנו מיום הוולדו, אשר גם דבר קטן יש לו חשיבות רבה.

ולכן גם אליהו שתעודתו לבשר למטה בשורות מובנות וישועות, ולהיות המבשר גם להגאולה, שיתכן שיהיה בדור שכולו חייב (סנהדרין צז:), נבחר לזה מלאך שנתהפך מאדם, פנחס זה אליהו, כי רק מלאך כזה יודע להפך בזכותן של ישראל תמיד. – והנה השבטים ביזו את פנחס, שהוא אכור, ובסבבנו הוא שופך דמים, עבדו שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה. ואם היה זה אמת, לא היה נבחר מאת ה' שיתהפך למלאך, אשר תעודתו הוא רק לעורר רחמים על ישראל, ועל כרחך זה מורה באצבע על מדת טובו ורחמנותו, שמשותקק לעורר רק חסד ורחמים על ישראל. ומה יבינו כולם החסד הגדול שעורר פנחס במעשיו, וכל מה שעשה הוא רק ממת מזובו לעשות חסד עם ישראל.

והנה מבואר באגרא דפירקא (אות קמו) שהרה"ק רבי שלמה מקארלין ז"ע אמר בשם המדרש, שאליהו היה בכל ברית מילה וכו' ע"ש. (והובא גם כן בבני יששכר תשרי ג-ז). ונראה במצמו, כי פנחס'ם בגמטריא יצ"ק, ולקח רמ"ח בגמטריא אברה"ם, אבל חסד לו זכות יעקב, שהתפלל בסודם אל תבא נפשי, מפני שפנחו או בלחם בש"ר וי"ן וכנ"ל. והנה זה לעומת זה במצות ברית מילה, שקבלו ישראל בשמחה, ועדיין עושין אותה בשמחה (שבת קל:), וברש"י שעושין משתה ע"ש. והיינו סעודה בלחם בש"ר וי"ן, בגמטריא של האבות הק' ושכמי י-ה, ובה נשלם וכותם ביחד אתו עמו.

וכתב עוד שם, דבשעה שאמר הקב"ה לאליהו שיצטרך להיות בכל ברית מילה שבישראל, אמר אליהו, אתה ידעת שאני מקנא לשמך יתברך, הנה אם היה הבעל ברית בעל עבירה לא אוכל לסבול להיות שם, והבטחתי הש"ת שיכפר להבעל ברית ואו יהיה ריקן מעבירות. והשיב עוד אפשר היה המוהל בעל עבירה, הבטחתי הש"ת שיכפר גם לו. השיב עוד אפשר יהיו הקהל העומדים שם בעלי עבירות ולא אוכל לסבול, הבטחתי הש"ת שיכפר לכל הקהל. כן שמעתי שיצאו הדברים מפי הקדוש הנ"ל. ונראה לי שזה שמרמזו בפניהם הוא אליהו, תחת אשר קנא לאלקין ויכפר על בני ישראל (במדבר כה-ג), כי הואיל ומדתו קנאה והוצרך להיות אצל כל ברית ולא יוכל לסבול, על ידי זה גורם הכפרה לישראל כי הוצרך הש"ת להבטחתי כנ"ל ע"כ. – ונראה דלכן אמרו עליו, בדין הוא שיטול שכרו, כי שכרו הוא שנותן לו ברית שלום, ונכלל שיהיה בכל ברית מילה. והסיבה לזה הוא, כי בריות שהוא מקנא קנאת ה', ועומד בכל דבר 'ברין', ובהו יגרום כפרה על כלל ישראל, ולכן נתן לו זאת לשכרו כדי שיכפר תמיד על בית ישראל.

והענין דהאבות הק' נרמזים בבשר' ובלח"ם, להורות בא על קדושת האבילה, שאסרה לנו התורה מאכלות האסורות, שמולידין מדות רעות ואכזריות, ומטממין לבו של אדם. כי הדם הוא הנפש, וכאשר בשרו ודמו מתהווה ממאכלות אסורות, הוא עצמו נעשה חתיכה דאימורא. ולעומת זה באבילה של מצוה, מתקדש האדם דמו ובשרו, ונעשה חפצא של מצוה. וגם באבילה של רשות, כאשר אוכל לשם תאוה, נעשה גופו חתיכה דתאוה, שמתאוה להוסיף עוד תאוה על תאוה, ולעומת זה כאשר אוכל לשם שמים,

ומקיים בכל דרכיך דעהו, שאוכל כדי שיוכל לעבוד את בוראו, הרי נעשה גופו חפצא של השתוקקות לעבודת קונו. – ולכן נרמז בקדושת שמות האבות הק', לח"ם בש"ר וי"ן, להורות כי בזה תלוי עיקר קדושתם, בקדושת המאכלים, וחיוב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי, לקדש עצמו במותר לו, ולקיים בכל דרכיך דעהו.

ואמור הכתוב ושם איש ישראל המוכה, אשר הכה את המדינית, זמרי בן סלוא, נשיא בית אב לשמעוני (כה-זו). והנה הראשי תיבות של פסוק זה (עם הכולל) עולה בגמטריא מספר קפ"ז. ונראה דהנה באור החיים הק' הקשה, דאם התורה כיסתה על שמו למעלה, כדרך שכסתה על המקושש בשבת, למה נמלך להוכיח שמו, והוצרך גם כן להוסיף עוד תיבות יתירות בתורה וכו' ע"ש.

ונראה דהנה זמרי היה שלומיאל בן צורישי שהיה נשיא שבט מישראל, וגם היה בעל רוח הקודש, דהרי כל הנשיאים היו בעלי רוח הקודש, וכמו שמצינו אצל חנוכת המזבח שכל אחד כוון להביא מה שהביא חבירו, הגם שמקודם לא גילו להם מה שיביאו, רק שברוח הקודש הביאו כולם בשוה. וכתב בגמולא עמקות בפרשתנו, שזמרי ראה ברוח קדשו שהוא יהיה נשיאה, ואותן מצעות שהציעה לו כובי באיסור, אחר כך הציעה לו בהיתר, ועל זה רק שחק וככה רבי עקיבא כשראה אותו של מורגסורפוס הרשע (עבודה זרה כ:), שחק שראה שתהיה נשאת אצלו וכו', ועל שתפס בבחירתו, הסריקו בשרו במסרקאות של ברזל (ברכות סא:), שהיא היתה לגלול כובי, ורבי עקיבא היה לגלול זמרי. ואז היה זמר תיקון החמא של זמרי אשר ראה כבר אז שהוא צריך לנשאה. וזה שאמר זמרי אני גדול ממשה, כי הוא היה אחר כך רבי עקיבא, ואיתא במדרש (ויק"ר יט-י) שרבי עקיבא ראה יותר ממה שראה משה רבינו, נמצא שהוא ראה הכל גם מה שהיה לכסוף, אלא שמעה בחשבו שעוד בומנו היה כל זה. וזה שפירש רש"י שהיו השבטים מכובים אותו וכו' שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה, שהשבטים מענו שפנחס לא היה ראשי להרוג את זמרי שהיה בעל רוח הקודש, דהרי היה נשיא שבט מישראל, אם כן כל מה שהוא עושה, הוא הכל ברוח הקודש, לכן גם כאן יפה עשה.

ונראה דעל זה רמז יעקב אבינו, באומרו בסודם אל תבוא נפשי, כי סיבת מעשהו של נשיא שבט מישראל, אם כי לפי פשוטו אין לו לעשותו כמובן גם לפשוטו עם, מכל מקום על פי סודן של הדברים ראה ברוח קדשו שיש לו לנשאה, ובסודם אל תבוא נפשי. – ועל כן משום כבודו של הנשיא, באמת לא רצה הכתוב לפרסם את שמו, כמו במקושש שהתורה כיסתה, אגמם בהיות שלא ידח ממנו נדח, ובסופו נתגלגלו ברכי עקיבא ואשתו (עיין בבית שמואל (בשמות אנשים), שלכתחלה כותבין עקיבא באות ה'). על כן נרמז בראשי תיבות של פסוק זה המספר של 'עקיבא', שבוה יזמיר תיקונו, ובפסוק זה שפיר נרמז גם שמו, שבוה מתגלה שראה את העתיד, ולכן בא לידי חמא, ואכל פנה קודם זמנה.

והנה אנו עומדים כעת בימי המצרים, הימים שאנו מתאבלים על חורבן בית מקדשנו, אשר זה כאלפים שנה שכנתא בגלותא, אשר אוי להם לבנים שנלו מעל שלחן אביהם, ומה לו לאב שהגלה את בניו (ברכות ג). – הכתוב אומר (תהלים קכז-א), אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בניו בו, אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר, שוא לכס משכימי קום מאחרי שבת וגו'. ונראה כי אין הגליות מתבכשות אלא בזכות המשניות (ויק"ר ז-ג). וכן אמרו בוהר הק' (ח"ג רע). בזכות אורייתא יתובן לארעא קדישא ויתבשנן מן גלותא ע"כ. ובאמת הרי הבתי נכסיות ובתי מדרשות מלאים מחובשי תורה, ועדיין לא נושענו. ואין זה אלא משום שחכרה תורה לשמה, ללמוד על מנת לעשות, וראשית חכמה יראת ה', ואי יראת ה' היא אוצרו און, אי לא לא (שבת לא).

והנה התלמודי חכמים מתוארים בשם בנוים, כמו שאמרו (ברכות סד) וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך (ישעיה נד-ג), אל תקרי בניך אלא בנויך ע"ש. וזהו שאמר, אם ה' לא יבנה בית, אם אנו רואים שה' לא בונה הבית השלישי עדיין, הרי זה לסימן 'כי שוא עמלו בניו בו', כי התלמודי חכמים הבנאים אין לימודים תורה לשמה, וכל עמלם של הבונים הוא לשוא, לדברים שאין בהם ממש, ואינו תורת אמת, אלא בפניות שונות, ולכן ה' לא בונה ביתו.

ואמור שוב, אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר, ע"ר הוא לשון התעוררות, והיינו אם ההתעוררות אינו עבור כבוד ה', אז שוא שקד שומר, העומד ומצפה שכבר יבנה ביתו, הוא שוקד לשוא. ושוא לכס משכימי קום, גם המשכימים לקום לתורה ועבודה, שוא עבודתם, אם הם 'מאחרי שבת', שמתאחרים לשוב על חמאם, ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי. ורק בזכות תורת אמת, נוכח שיתכנסו הגליות.

וכה יתן ה' שנוכל לעבוד באמת ובלבב שלם מתוך יראת ה' ואהבתו, זכה נעשית לו סם חיים. ולהתעורר על כל פנים בימים הללו להתפלל על חורבן בית מקדשנו וגלות השכינה, בחר שאת יותר עו, ולכוין ביותר בהתפללות הקבועות שנקבעו על גאולתנו ופדות נפשינו, עדי נוכח שירחם ה' על עמו ואדמנו, ויקבץ נדחוני מארבע כנפות הארץ בביאת בן דוד במהרה רידן. ■